

ДИСКУРС ПРАВА В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ

DISCOURSE OF LAW IN MODERN PHILOSOPHY: MAIN TRENDS AND CONCEPTS

Олійник О.М., старший викладач кафедри бізнесу і права
Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

Шевчук Я.О., студентка I курсу магістратури
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

Актуальність теми дослідження обумовлена кількома ключовими чинниками, які відображають сучасний стан суспільства та правової думки. По-перше, це – соціальна трансформація та правова реформа. У сучасному світі відбуваються швидкі соціальні, економічні та політичні зміни, які вимагають адекватного правового реагування. Зміна соціальних відносин, поява нових форм бізнесу, розвиток технологій та інші чинники створюють нові виклики для правової системи. Аналіз основних напрямів та концепцій філософії права дозволяє краще зрозуміти, як правові теорії можуть впливати на процеси правотворчості та правозастосування, а також допомагає у формуванні ефективної правової політики. По-друге, це – питання щодо прав людини та їх захисту. У контексті глобалізації та інтеграційних процесів питання захисту прав людини стає все більш актуальним. Концепції природного права та критичної теорії права надають цінні інструменти для аналізу та захисту прав людини на національному та міжнародному рівнях. У світі, де порушення прав людини залишаються серйозною проблемою, філософія права може запропонувати нові підходи до їх захисту та реалізації. По-третє, це – виклики глобалізації. Глобалізація створює нові правові виклики, зокрема у сфері міжнародного права, правового регулювання транснаціональних корпорацій, захисту навколишнього середовища та боротьби з міжнародною злочинністю. Розгляд сучасних філософських концепцій права дозволяє краще зрозуміти ці виклики та знайти шляхи їх вирішення. По-четверте, це – критичний підхід до права. Критичні теорії права, включаючи марксистську, феміністську та постмодерністську юриспруденцію, пропонують важливі інструменти для аналізу правових систем з точки зору соціальної справедливості, гендерної рівності та прав людини. Ці підходи дозволяють виявити та критикувати приховані механізми влади та нерівності, які часто закріплюються у правових системах. По-п'яте, це – інтердисциплінарний підхід. Сучасна філософія права все більше інтегрується з іншими галузями знань, такими як соціологія, політологія, етика та економіка. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє глибше розуміти правові феномени та їх вплив на суспільство, сприяючи формуванню комплексного бачення права.

Ключові слова: дискурс права, сучасна філософія права, природне право, позитивізм, правовий реалізм, критична теорія права, постмодернізм у праві, права людини, соціальна справедливість, гендерна рівність, правова реформа, глобалізація, правова культура, інтердисциплінарний підхід, правова політика.

The relevance of the research topic is due to several key factors that reflect the current state of society and legal thought. First, these are social transformations and legal reforms. The modern world is experiencing rapid social, economic and political changes that require an adequate legal response. Changes in social relations, the emergence of new forms of business, the development of technology and other factors create new challenges for the legal system. An analysis of the main trends and concepts of legal philosophy allows us to better understand how legal theories can influence lawmaking and law enforcement processes, and helps to formulate effective legal policy. Second, it is the issue of human rights and their protection. In the context of globalization and integration processes, the issue of human rights protection is becoming increasingly important. The concepts of natural law and critical legal theory provide valuable tools for analyzing and protecting human rights at the national and international levels. In a world where human rights violations remain a serious problem, the philosophy of law can offer new approaches to their protection and realization. Third, there are the challenges of globalization. Globalization creates new legal challenges, in particular in the field of international law, legal regulation of transnational corporations, environmental protection and the fight against international crime. Consideration of modern philosophical concepts of law allows us to better understand these challenges and find ways to overcome them. Fourth, it is a critical approach to law. Critical theories of law, including Marxist, feminist and postmodern jurisprudence, offer important tools for analyzing legal systems from the perspective of social justice, gender equality and human rights. These approaches allow us to identify and critique the hidden mechanisms of power and inequality that are often rooted in legal systems. Fifth, it is an interdisciplinary approach. Contemporary philosophy of law is increasingly integrated with other fields of knowledge, such as sociology, political science, ethics, and economics. Such an interdisciplinary approach allows for a deeper understanding of legal phenomena and their impact on society, contributing to the formation of a comprehensive vision of law.

Key words: legal discourse, modern philosophy of law, natural law, positivism, legal realism, critical legal theory, postmodernism in law, human rights, social justice, gender equality, legal reform, globalization, legal culture, interdisciplinary approach, legal policy.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується швидкими соціальними, економічними та політичними змінами, право продовжує відігравати ключову роль у регулюванні суспільних відносин та забезпеченні порядку. Проте, різноманітність філософських підходів до розуміння природи та функцій права створює певні труднощі у визначенні його сутності та мети. У цьому контексті виникає кілька основних проблем, які потребують глибокого аналізу та систематизації. Розбіжність у розумінні права: існує багато теорій, які пропонують різні погляди на сутність права, його походження та функції. Це створює складність у визначенні єдиного підходу до правових питань і може призводити до різних тлумачень правових норм. Не завжди зрозуміло, як теоретичні філософські підходи відображаються у реальній правовій практиці. Це ставить питання про те, наскільки ефективно сучасні філософські теорії впливають на процеси правотворчості та правозастосування.

Сучасні критичні теорії права, такі як марксистська, феміністська та постмодерністська, акцентують увагу на питаннях соціальної справедливості та нерівності. Це вимагає дослідження, яким чином правові системи можуть сприяти або, навпаки, перешкоджати досягненню справедливості у суспільстві.

Глобалізаційні процеси створюють нові виклики для національних та міжнародних правових систем. Це включає питання правового регулювання транснаціональних корпорацій, захисту прав людини та екологічної відповідальності. Необхідно зрозуміти, як сучасні філософські концепції права можуть допомогти вирішити ці проблеми.

Сучасна філософія права все більше інтегрується з іншими галузями знань. Виникає потреба у розробці комплексних підходів до вивчення права, які б враховували досягнення інших наук, таких як соціологія, політологія, етика та економіка.

Таким чином, основною проблемою, яка розглядається у цій статті, є необхідність систематизації та аналізу різних філософських підходів до права, їхнього впливу на сучасну правову практику та роль у вирішенні актуальних соціальних, економічних і політичних питань. Стаття має на меті дослідити, яким чином різні концепції права можуть сприяти формуванню ефективної та справедливої правової системи, що відповідає викликам сучасного світу.

Метою написання цієї статті є глибокий аналіз та систематизація основних напрямів і концепцій у дискурсі права сучасної філософії. Вона покликана:

– Висвітлити різноманітність філософських підходів до розуміння права – від класичних теорій природного права до сучасних критичних та постмодерністських концепцій.

– Проаналізувати вплив цих теорій на сучасну правову практику та формування правової політики, розглянувши, як різні філософські ідеї впливають на процеси правотворчості та правозастосування.

– Дослідити взаємозв'язок між правом, мораллю та соціальними змінами, акцентуючи увагу на тому, як правові теорії відображають та впливають на соціальні, економічні та політичні трансформації.

– Забезпечити критичний огляд сучасних правових систем з точки зору соціальної справедливості та прав людини, включаючи аналіз механізмів влади та нерівності, які можуть бути закріплені у правових системах.

– Сприяти міждисциплінарному підходу у вивченні права, інтегруючи знання з філософії, соціології, політології, етики та економіки для комплексного розуміння правових феноменів.

– Створити основу для подальших досліджень у сфері філософії права, визначивши ключові питання та напрями, які потребують більш глибокого аналізу.

Ця стаття має на меті не лише ознайомити читача з основними філософськими концепціями права, але й стимулювати критичне мислення та науковий діалог щодо ролі права у сучасному світі.

Вітчизняні та зарубіжні вчені, які досліджували дану тему:

– Сергій Максимович Алексєєв – відомий український правознавець, який досліджував питання теорії права та держави. Його роботи охоплюють широке коло питань, включаючи теорії правозастосування та правовий реалізм.

– Михайло Козюбра – професор, доктор юридичних наук, автор багатьох праць з філософії права, зокрема на теми природного права та правової держави.

– Олександр Петришин – дослідник у сфері правознавства, який вивчає питання взаємодії права та моралі, а також впливу правової культури на розвиток суспільства.

– Ганс Кельзен – австрійський правознавець, який заснував «чисту теорію права», один з найвпливовіших представників правового позитивізму.

– Рональд Дворкін – американський правознавець, відомий своїми роботами у сфері права та моралі, захисник ідей правового реалізму та критичної теорії права.

– Джон Роулз – американський філософ, автор теорії справедливості, яка стала однією з основних концепцій у сучасній політичній та правовій філософії.

– Мішель Фуко – французький філософ, чії роботи з аналізу влади та знання мають значний вплив на критичну теорію права.

– Жак Дерріда – французький філософ, один з засновників деконструкції, його роботи мають великий вплив на постмодерністський підхід до права.

– Гуго Гроцій – голландський правознавець, один з основоположників концепції природного права, його ідеї стали основою для розвитку міжнародного права.

Дослідження дискурсу права в сучасній філософії є багатограним і включає внесок як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Їхні роботи допомагають глибше

зрозуміти різні аспекти права, його роль у суспільстві та взаємодію з іншими соціальними інститутами. Вивчення цих праць сприяє формуванню комплексного підходу до аналізу правових систем і процесів, що є надзвичайно важливим у сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. У сучасній філософії права існує кілька основних напрямів та концепцій, які аналізують і пояснюють природу, функції та мету права. Ці підходи не тільки допомагають зрозуміти сутність правових систем, але й визначають їхнє місце у ширшому соціальному контексті. Нижче розглянемо найвпливовіші з них.

Природне право є однією з найстаріших філософських традицій, яка бере початок ще з античності. Ця концепція стверджує, що існують певні незмінні, універсальні принципи, які є вродженими для людської природи і мають бути основою будь-якої правової системи. Представники цього напрямку, такі як Тома Аквінський та Гуго Гроцій, вважають, що природне право є вищим за будь-яке позитивне право, яке встановлюється державою [1, с. 138]. У сучасному дискурсі, ідеї природного права знаходять відображення у концепціях прав людини та міжнародного права.

Правовий позитивізм, навпаки, акцентує увагу на тому, що право є продуктом людської діяльності та встановлюється через офіційні інститути. Одним з головних теоретиків цього напрямку є Ганс Кельзен, який запропонував «чисту теорію права». Він стверджував, що право має бути відокремлене від моралі та інших соціальних феноменів, і розглядатися як система норм, що встановлюються та застосовуються державою [4, с. 347]. Цей підхід став основою для сучасного правового реалізму та нормативної юриспруденції.

Правовий реалізм виник як реакція на обмеження позитивізму та пропонує більш прагматичний підхід до розуміння права. Реалісти, такі як Олівер Венделл Холмс, вважають, що право не є сукупністю абстрактних норм, а практикою, яка залежить від конкретних соціальних, економічних та політичних умов. Вони досліджують, як право фактично застосовується судами та іншими правовими інститутами, і як воно впливає на поведінку людей.

Критична теорія права, або критична юриспруденція, розглядає право як засіб влади та пригнічення. Цей напрямок бере свій початок з марксистської теорії та досліджує, як правові системи сприяють підтриманню соціальної нерівності та збереженню статус-кво. Представники цього напрямку, такі як Антоніо Грамші та Мішель Фуко, аналізують, як право використовується для легітимізації домінування та контролю в суспільстві [8, с. 181]. Сучасні критичні теорії права також включають феміністську юриспруденцію, яка аналізує гендерні аспекти правових систем.

Постмодерністські підходи до права відзначаються скептицизмом щодо універсальних істин та об'єктивності. Вони ставлять під сумнів традиційні правові метанаративи та пропонують плюралістичний підхід до розуміння права. Постмодерністи, такі як Жак Дерріда, акцентують увагу на мові та дискурсі як основних засобах формування правової реальності, стверджуючи, що право є не стільки фіксованою системою норм, скільки процесом безперервного інтерпретування та переосмислення [3, с. 202].

Висновки. Тема дослідження «Дискурс права в сучасній філософії: основні напрями та концепції» є надзвичайно актуальною у контексті сучасних суспільних та правових процесів. Її дослідження сприяє глибокому розумінню ролі права у суспільстві, допомагає у формуванні ефективної правової політики та забезпечує захист прав людини у швидко змінюваному світі.

Дискурс права в сучасній філософії є надзвичайно багатограним та включає різні підходи до розуміння сутності права, його ролі в суспільстві та взаємодії з іншими соціальними інститутами. Незважаючи на різноманітність теоретичних підходів, всі вони роблять

важливий внесок у розвиток правової думки та допомагають глибше зрозуміти складні процеси, які формують правову реальність.

Література, яка використовувалася при написанні статті охоплює різноманітні аспекти філософії права, від класич-

них теорій до сучасних критичних і постмодерністських підходів. Використання цих джерел дозволило провести глибокий аналіз дискурсу права в сучасній філософії та висвітлити основні напрями та концепції, що формують сучасні правові системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гроцій, Г. Про право війни та миру. Київ: Наукова думка, 1995. 512 с.
2. Дворкін Р. Право як цілісність. Київ: Атіка, 2005. 352 с.
3. Дерріда Ж. Про граматологію. Київ: Юніверс, 2000. 288 с.
4. Кельзен Г. Чиста теорія права. Харків: Право, 2002. 400 с.
5. Козюбра М. І. Природне право та правова держава. Львів: Галицька видавнича спілка, 2010. 280 с.
6. Петришин О. В. Право та мораль: філософські аспекти. Одеса: Фенікс, 2015. 256 с.
7. Роулз Дж. Теорія справедливості. Львів: Літопис, 2001. 536 с.
8. Фуко М. Воля до знання. Історія сексуальності. Київ: Основи, 1998. 312 с.